

AZ ILIÁSZ TARTALMA

I. ÉNEK. Megharagudott Phoibosz Apollón a Tróját ostromló görögökre, mert a fővezér, Átreidész Agamemnón megsértette egyik papját, Khrüszészt: elrabolta hajadon leányát, s rabnóként tartotta fogva. Bosszúból dögvész küldött rájuk: "ártóvést kellett a seregben; hulltak a népek". Hiába jött az apa fényes váltságdíjat ígérve, hogy kiváltsa lányát, a vezér hajthatatlan maradt, durván elküldte a főpapot. A tizedik napon Akhilleusz gyűlésbe hívta a népet, s megkérdezte a madárjóst, Kalkhászt, hogyan üzhethék el a járványt a seregtől. Ki kell - adni apjának a szépszemű lányt - csak így engesztelhetik ki a felbőszült istent -, feleli a jós. Enged végre Agamemnón, de megfenyegeti Akhilleuszt:

*„úgy, ahogyan tőlem Khrüszészt elveszi Phoibosz,
(...) - szép Briszéiszt majd úgy viszem én el
sátradból, a te zsákmányrészed: hogy magad is tudd,
mennyire több vagyok én nálad (...)"*

Hiába próbálják a dolyfös vezért csillapítani, elküld a lányért: Akhilleusz mérgében félrevonul a fürge hajókhoz: harcba se ment, kedves szívét sorvasztva csak ült ott". Az ezüstlábú Thetisz istennő, Akhilleusz anyja kérleli Zeust, büntesse meg a fián esett sérelemért az akhájokat:

*„(...) add az erőt addig Trójának, míg az akhájok
gyermekemet nem tisztelik úgy, mint illeti, kincssel."*

II. ÉNEK. Zeusz elhatározza, hogy úgy bünteti Agamemnont, hogy gonosz tanácsot ad neki álmában. Nesztór képében lépett a fejéhez, kit a vezér minden vén közt a leginkább tisztelt, s így szólt:

*"Hallgasd csak szavam: Zeusznak vagyok én hiralója, (...)
Elrendelte: a fürtös akháj fegyverbe hívassad,
mind az egész sereget: mert most veheted be a trószok
szélesutú várát (...)"*

Reggel Agamemnón össze is hívja a népet, de mielőtt harcba szólítaná őket a trószok (trójaiak) ellen, ki akarja próbálni harci kedvüket: felszólítja őket, ne csatázzanak tovább, menjenek haza. Meghallja ezt Pallasz Athéné, a görögöket segítő istennő, s közbelép, mert nem akarja, hogy bosszulatlanul épségben hagyják Tróját. Hiszen Priamosz trójai király fia, Parisz volt az, aki elrabolta a görög fővezér testvérének, Meneláosznak a feleségét, Helenét. Hát hiába halt meg kilenc év alatt annyi akháj hős? Odüsszeusz s a többi görögöt felbízhatja, döntsenek a további harc mellett. Csak Akhilleusz népe, a mürmidonok maradnak ki a készülődésből.

Megviszi a hírt Irisz, az isteni hírnök a trójaiaknak, támadnak a görögök, készüljenek a védekezésre!'

*„Trójaiak vezetője sisakrázó deli Hektór
Priamidész volt s véle a legtöbb, legderekből hős
vette magára a vértet, vágott dárdavetésre.
Dardánok vezetője meg Ankhiszész fűsarja,
jó Aineiász volt, kit a fénylő Aphrodité szült (...)"*

III. ÉNEK A csatában Meneláosz szembekerül felesége csábitójával, Parisszal. Ám Parisz ijedten menekül a híres bajnok elől. Meg is szidja ezért bátyja, Hektór:

*„Gyász-Parisz, arcra remek, csábitó, nőbke-bolondult, (...)
Lám, ugye nem várod be Arész-kedvelt Meneláosz?
Megtudnád, kinek őrzöd most viruló feleségét."*

Erre Parisz elszégyelli magát, s felajánlja, megvív Meneláossal Aki győz, azé legyen az asszony s a kincs, a többi meg vonuljon el békében. Meneláosz is rááll az alkura.

*(...) megörültek a trójaiak s az akhájok,
hitték már, hogy vége a győtrő háborúságnak.*

Hívják Priamoszt, legyen jelen, amikor a párviadal előtt esküt tesznek az akhájok és a trószok. Ezután sorsot húznak, ki vesse ki elsőnek dárdáját. Parisznak kedvez a szerencse, de nem sikerül megsebesítenie ellenfelét. Amikor Meneláosz vissza akar ütni, Aphrodité istennő ködbe burkolja, s elragadja előle Pariszt. Helené megvető szavakkal fogadja a megfutamodott ifjút.

IV. ÉNEK. Meneláosz győzött tehát, de a trószok megszegik az esküt, egyikük újat Meneláosra röpíti. Végképp úgy döntöttek az istenek - akik az esküszegő újat irányították -, hogy Trójának kell pusztulnia. S valóban, Agamemnón, látva Meneláosz sebesülését, buzdítja a görögöket, folytassák a harcot.

*És hogy a szembefutó daliák egy helyre kerültek,
összecsapott bőrpajzs, kelevéz mind, össze a vértés
férfierő közben köldökkel-domboru pajzsok*

csapkodták egymást, iszonyú hadilárma rivalgott.

V. ÉNEK. Az öldöklő harcba az istenek is beavatkoznak: Aphrodité a fiát, Aineiászt védelmezi, de megfutamodni kényszerül, mert Diomédész, a híres hős megsebzí a kezét. A nagy erejű görög Aineiászra ront, de most meg Apollón avatkozik be, s Arész, a hadistent kéri, riogassa már meg a trójaiakat, hogy megfékezzék Diomédészt.

*Ám az akhájok Arész meg az ércmezű Hektór elől sem
hátráltak most, megfordulva, a barna hajókhoz,
csak hogy előre se törtek a harcban, hátrahúzódtak
folyton, hallva, hogy Arész jár seregében a trósznak.*

De Diomédész - akit meg Pallasz Athéné segít - nem nyugszik, érkekelevézével Arészt, is megsebesíti. A tomboló Arész apjához, Zeuszhoz rohan panaszra.

VI. ÉNEK. Hektór buzdítja a már-már visszavonuló trójaiakat, ő maga pedig a várba megy, hogy megkérje anyját, Hekabét, gyűjtse a nőket Pallasz Athéné templomába, imádkozzanak az istennőhöz Trójáért. Mielőtt ismét belevegylen a harcba, felkeresi feleségét, Andromakhét és zsenge kis csecsemőfiát, Asztüanaxot, hogy elbúcsúzzon tőlük. Az asszony sírva igyekszik visszatartani férjét; ám hiába könyörög neki, Hektórnak mennie kell.

*S Hektórt, bár még élt, házában nyögve siratták:
mert már nem hitték, hogy a harcból visszakérülhet,
s hogy kikerülheti karjait és erejét az akhájnak.*

VII. ÉNEK. Sorsot vetnek a görögök, ki vívjon meg a legkiválóbb trójai hőssel, a sisakrázó Hektórral. A választás Aiászra esik. Ám az istenek egyiket sem segítik diadalra. Így szól hát Hektór:

*„most hát hagyjuk a vívást abba, a harc viadalmát (...)
Híres ajándékot váltsunk egymással azonban,
hadd szólhasson eképp egy akháj, vagy trójai később:
»Lám, ők lélekező perrel szálltak viadalra,
és úgy váltak szét békülten, mint a barátok.«"*

S ment mindegyik a maga népéhez.

VIII. ÉNEK. Egybehívja az istengyűlést Zeusz az Olümposz tetején, s megtiltotta az isteneknek, hogy bármelyik oldalon beavatkozzanak a harcba. Ő maga Ída hegyére megy:

*Zeusz az arany mérleghez nyúlt s a magasba emelte:
s hosszuranyujtó vég két sorsát tette be abba,
lőbetörő trósz és ércinges akháj daliákét:
fogta közepén, emelte, s ezek bús napja lenyomta.
mert az akháj sorsok süllyedtek a dús anyaföldig
mélyre, s a trósz sorsok lendültek a tágterű égig.*

Elhatározza, hagyja győzni a trójaiakat, míg a hajóktól föl nem kél a gyorslábú Akhilleusz, hogy beavatkozzon a harcba.

IX. ÉNEK. Riadtan menekülnek a görögök, legderekből hőseik közül sokat elveszítettek már. Agamemnón a hazamenetelre gondol, fél, hogy seregük sosem veszi már be Tróját. Nesztór, a legbölcsebb görög azonban azt tanácsolja neki, hogy szép ajándékokkal, nyájas szavakkal kövesse meg a feldühödött Akhilleuszt, s adja vissza neki a szép Briszéiszt. Agamemnón hajlik a szóra, s követséget meneszt a hőshöz Aiász és Odüsszeusz vezetésével. De Akhilleusz szíve nem enged fel semmi kincsert sem.

X. ÉNEK. A görög vezérek tanácsa úgy dönt, ki kell puhatolni a trójaiak szándékait. Éppigy gondolkodik Hektór is, s éjnek idején a görög táborba küldi Dolónt. Ám a kómet elfogja a Trója felé induló Diomédész és Odüsszeusz, kivallatják és megölik. Megtudják, hogy a trójaiak trák szövetségesre, Rhészosz k irány gyönyörű lovakkal érkezett Trójába, s csapatával már nyugovóra tért. Diomédész és Odüsszeusz erre szörnyű mérszálást visz végbe a trákok közt, s lovaikat is magukkal viszik.

XI. ÉNEK. Agamemnón, az aranylókinsű Mükéné királya maga ragyogó rezet ölt, hogy részt vegyen a soron következő ütközetben. Kardjától a menekvő trósz fejek úgy hulltak, mint tűz lángjától az erdők. Ám Hektór is „iszonytú mivel a gerellyel harciszekérrel: az ifjak dús rendjét kaszabolta". A legderekből görögök is "megdárdázva-nyilazva feküsznek a görbe hajókon". Megsebesül Diomédész, Odüsszeusz és Agamemnón is.

XII. ÉNEK. Már a görög hajótáborot védő nagy falat ostromolják a trójaiak.

*Tornyok s Párkányok mindenfele áztak a vérben,
melyet akháj daliák ontottak s trójai hősök. (...)
mígnem végül Zeusz Hektórnak, a Priamidésznek*

*adta a jobb diadalt, ki először ugort be a bástyán. (...)
mások a tárt kapukon: s az akhájok szertefutottak
görbe hajóikhoz: riadalmas nagy hadizaj kélt.*

XIII. ÉNEK. „Emberemésző harc” tombolt a hajóknál. Hektór mint a dühös Arész, úgy vezette a trójaiakat, másfelől meg az argosziakat rontottak előre: "kettős láрма hatolt föl az égig, Zeusz sugaráig".

XIV. ÉNEK. Héra, Zeusz felesége ráveszi Poszeidónt, a tengeristent, segítse az akhájokat, míg Zeusz alszik. Így szedi rá férjét.

XV. ÉNEK. Hektórt eközben Phoibosz Apollón védi, előtte megy a harcban:
*vállá köré felhőt körített, forgatta az aigiszt,
rettenetést, bojtost, gyönyörűt, mit adott a kovácsa
Héphaisztosz Zeusznak (...)*

Patroklosz, Akhilleusz legkedvesebb társa elhatározza, ráveszi a duzzogót, induljon a harcba már.

XVI. ÉNEK. Akhilleusz ezt feleli Patroklosz könyörgésére:

*„Vedd hát föl válladra az én híres hadivértem,
s harcos műrmidonok seregét te vezesd a tusára.”*

Patroklosz pedig, hol a legtöbb harcost látta tolongni; arra rohant fenyegetve. Mikor már negyedízben rohan dühödten a trószokra - akik Akhilleuszhoz hiszik fegyverzete miatt -, elé áll Apollón, s leüti fejről sisakját, leoldja vértjét, Védtelen immár. Először Euphorosz sebesíti meg, majd Hektór döfi bele dzsidáját. Am mielőtt ráborul a halál, így jósol Hektórnak:

*„Mást mondok neked én, te pedig vésd jól a szivedbe:
hosszan nem járkálsz te se már, mert már közeledben
áll a halál neked is, közeledben a kényszerű végzet,
és a dicső Akhilleusz keze sujt le, az Aiakidészé.”*

XVII. ÉNEK. Hektór felölti Akhilleusz fegyverzetét, amit elvett a meghalt Patroklosztól. Meneláosz közben igyekszik megvédeni az elesett hős holttestét, végül sikerül is másodmagával eljuttatnia vele a hajókhöz. Aiasz megkéri Antilokhoszt, Nesztór fiát, vigye meg a hírt Akhilleuszhoz legkedvesebb barátja haláláról.

XVIII. ÉNEK. Sötét bánat telepedik Akhilleusz szívére, Megfogadja, megbosszulja barátját:

*„S most, Patroklosz, mert csak utánad térek a földbe,
nem hantollak el addig, amíg nem hoztam elébed
fegyvereit s a fejét Hektórnak, vad megölnédnek,
s nem nyakazok le tizenkét szép trósz ifjat a máglyád
mellett, érted a meggyilkoltért, nagy haragomban.”*

Édesanyja, Thetisz istennő megígéri, új fegyverzetet készített számára Héphaisztossal. Sűrű könnyeket ontva keresi fel a kovácsistent:

*„Térded ölelve könyörgök hát: kit a végzete kurta
létre jelölt, fiamat, lásd el most harcsisakkal,
s pajzzsal is és gyönyörű lábvérttel, jó bokacsattal,
s páncéllal: hisz a hű társ elvesztette a régit,
trószoktól leterítve; fiam meg gyászol a porban.”*

Elkészül a remekművű pajzs, az egész gyönyörű fegyverzet.

XIX. ÉNEK. Viszi Thetisz fiának az isteni ajándékot. Akhilleusz kibékül Agamemnónnal, felölti fegyverzetét, befogja halhatatlan lovait, s indul a trószok ellen.

XX. ÉNEK. Zeusz összehívja az isteneket, s most már engedi nekik, ki-ki segítse, akit akar. Közben Akhilleusz Hektórt keresi a harcmezőn, de Apollón Aineiászt küldi elébe. Összecsap a két dalia. Mikor észreveszi ezt Poszeidón, ködöt áraszt Akhilleusz szemére, s kiragadja a harcosok és paripák csatarendje fölött Aineiászt. Az ő sorsa nem az, hogy itt pusztuljon el. Zeusz terve az, hogy

*Aineiász erejét teszi végül a trószok urává
s gyermeke gyermekeit, kik még ezután születendők.*

Akhilleusz ettől még dühödtebb lesz.

*Mint amikor mély völgyek ölen fellobban a vad tűz,
szikkadt bércek alatt s föllángol a rengeteg erdő,
s mindenüvé elhajtja a szél kavarogva a lángot:
ily őrzöngve szaladt gerelyével, akárcsak egy isten,
s ölni akart Akhilleusz: vértől ázott a sötét föld.*

Megöli Priamosz legifjabb gyermekét, Hektór öccsét, a szép Polüdoroszt is. Ekkor ráront Hektór, de az istenek

még nem akarják, hogy megvívjanak egymással.

XXI. ÉNEK. Dúl a harc a folyóknál. Akhilleusz őrzöngő dühe elől a Xanthosz partszakadékaiban keresnek menedéket a trószok. Közülük emel ki tizenkét ifjat Akhilleusz, áldozatul Patroklosz temetéséhez. A másik folyam, a Szkamandrosz elborzad a rettentő hullatömegtől, mely elzárja már a víz útját a tengerhez, s átszól Szirnoeisz folyamához:

*„Drága fivérem, jöjj, fékezzük e férfi futását
mink ketten legalább: hiszen ez feldúlja azonnal
nagy Priamosz várát, menekülnek a trószok a harcból. (...)
Szólt, s Akhilleuszra rohant, zavaros habbal magasodva,
morgott tajtékkal, vérrel, holtak tetemével.
S biborszín hulláma a Zeusz-küldötte folyónak
tornyosodott magasán s Akhilleuszt elvitte, -sodorta.”*

Ezalatt a trójaiaknak sikerül előle beszökniük a várba.

XXII. ÉNEK.

*Am Hektórt maradásra kötözte a vészelti végzet
trójai bástya előtt a mezőn, Szkaiai kapujánál.*

Apja, az ősz Priamosz könyörög, ne várja be Akhilleuszt, de nem győzi meg fiát. Összecsap a két hős. Eleinte nem bírnak egymással. Végül Akhilleusz megtalálja ellenfele sebezhető pontját:

*Csak hol a váll perec elkülöníti a vállat a nyaktól,
torka maradt szabadon, hol a leghamarabb vesz a lélek:
ebbe ütötte a lándzsáját a heves nagy Akhilleusz;
gyöngye nyakán másoldalt jött ki a dárdahegy újra.*

Hektór utolsó szavaival ekkor arra kéri legyőzőjét, ne gyalázza meg testét, adja ki szüleinek, hogy méltón eltemethessék. Am a bösz Akhilleuszban nincs kimélet, „csúfságot tervelt Hektór tetemével”. Megfosztja fegyvereitől, vértjétől, inait átfúrja, s harci szekerére kötözi, hogy fejjel a porban hurcolhassa.

*Gyászba borul Trója: Hektór apja, anyja panaszosan zokog.
Andromakhé szemeit sűrű éj lepte be nyomban:
hátrahanyatlott bágyadtan, s elhagyta a lélek.
És ragyogó ékét mind messzire szórta fejről.*

S vele sírtak a trójai nők is.

XXIII. ÉNEK. Akhilleusz ledobja Hektór tetemét Patroklosz ravatala előtt, s előkészületeket tesz barátja temetésére. Máglyát rakat, csámplálábú barmot, hizott kosokat, meredeklábú, szép, paripákat, ebeket áldoz, s a nemes trószok seregéből tizenkét ifjú vitézt. Hektór holttestét pedig kutyák elé veti. Am Aphrodité és Apollón vigyáz a trójai hős tetemére: távol tartják tőle a kutyákat, megkenik ambrosziás jó rózsaoalajjal, s kék felhőt küldenek, el ne sorvassza a nap. A görögök pedig - ahogy ez szokásban volt - különböző versenyeket rendeznek Patroklosz temetése után.

XXIV. ÉNEK. Nem tetszik az isteneknek, hogy Akhilleusz úgy megcsúfolta Hektór testét. Zeusz megparancsolja Thetisznak, fékezze meg dühöngő fiát; Iriszt pedig Priamoszhoz küldi, menjen az öreg ajándékokkal az akháj hajókhöz, s váltsa ki fia holttestét. El is indul Priamosz, Hermész pedig segítségül mellé szegődik, hogy sértetlenül juthasson el a görög táboron keresztül Akhilleusz sátrához. Az ősz apa könyörögve szól Akhilleuszhoz:

*és átfogta a térdét, megcsókolta kezét is,
emberöltöt, iszonyút, leölőjét sok gyerekének.*

A megenyhült Akhilleusz fölemeli az aggot, kézen fogja, s megparancsolja: mossák meg, kenjék be, öltöztessék drága ruhákba Hektór testét, s készítsenek lakomát. Megígéri Priamosznak, addig, amíg a trójaiak gyászolják s eltemetik Hektórt, szüneteltetni fogják a harcot. Úgy is lett.

Kilenc hosszú napon át készültek fel a trójaiak vezérük temetésére. Mikor a halotti máglya elhamvadt,

*Drága arany ládába helyezték csontjait aztán,
és betakaríták lágy bíbor takarókkal utána;
majd a kivájt sírbolta betették, és tetejébe
roppant sziklákat seregestül hengerítettek. (...)
Így rendezték ők a lovas Hektór temetését.*